

Робоча група

**«Розвиток законодавства у галузі соціального підприємництва»
в рамках проекту Координатора проектів ОБСЕ в Україні
«Запобігання торгівлі людьми в Україні шляхом посилення економічних можливостей
представників груп ризику»**

Учасники робочої групи:

Василь Назарук	Керівник програми соціального інвестування, WNISEF
Валерій Кокоть	Виконавчий директор, Інститут інклюзивного розвитку
Тетяна Левківська	Координатор проекту “Соціальне підприємництво: досягнення соціальних змін за ініціативою “знизу”, Український Форум Благодійників
Андрій Борисов	Експерт проекту «Запобігання торгівлі людьми в Україні шляхом посилення економічних можливостей представників груп ризику», Координатор проектів ОБСЕ в Україні
Олена Фаримець	Заступник директора Департаменту гендерного розвитку та протидії торгівлі людьми, Міністерство соціальної політики
Данііл Меньшиков	Департамент розвитку підприємництва та регуляторної політики, Заступник начальника управління підприємництва - начальник відділу розвитку підприємництва, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
Олександр Бабій	Консультант з розробки і реалізації програм та донорської координації, Офіс розвитку МСП при МЕРТ
Марія Захарченко	Координатор проекту «Соціальне підприємництво як інноваційний механізм вирішення питань суспільного розвитку», Фонд «Східна Європа»
Роман Дрозд	Виконавчий директор, БФ «Світло Надії»
Дар'я Сидоренко	Адвокат-менеджер з питань оподаткування неприбуткових організацій, Проект USAID "Громадяни в дії"
Максим Лациба	Керівник програми розвитку громадянського суспільства, УНЦПД
Людмила Омельченко	Заступник начальника відділу розвитку підприємництва та регуляторної політики, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
Анна Гулевська-Черниш	Голова правління ГО SILab Ukraine та співзасновниця SELab
Лілія Грудко	Керівник Програми «Людська безпека», Офіс Координатора Проектів ОБСЕ в Україні
Віталій Бохняк	Національний спеціаліст проектів, Офіс Координатора Проектів ОБСЕ в Україні
Наталія Повтарь	Адвокат-менеджер з питань законодавства щодо громадських об'єднань, Проект «Громадяни в дії»
Аліна Бочарнікова	Незалежний консультант та тренер з соціального підприємництва
Ігор Арбатов	Голова правління, ГО «БФ «Агенція розвитку майбутнього»
Анатолій Павленко	Голова, Громадська спілка "Об'єднання соціальних підприємств України"
Петро Дарморіс	Виконавчий директор, Українська соціальна академія
Мізік Оксана	Експерт, юрист, БО "Український форум благодійників"

КОНЦЕПЦІЯ

розвитку соціального підприємництва в Україні.

(проект)

Проблеми, які потребують розв'язання.

Соціальне підприємництво є дієвим інструментом вирішення соціальних проблем, оскільки основною метою зазначеної діяльності є не одержання прибутку, а досягнення визначеного соціального результату. Крім того, на відміну від заходів, які в рамках соціальних програм та проектів здійснюються як правило коротко- або середньостроково, соціальне підприємництво має тривалий або постійний характер.

Бельгія, Великобританія, Франція, інші країни успішно застосовують зазначений вид підприємницької діяльності для розв'язання проблем територіальних громад та населення своїх країн в цілому.

Соціальне підприємництво в Україні характеризується інтенсивним темпом розвитку але незважаючи на зазначене, його вплив на формування соціально орієнтованої національної економіки, яка покликана створити гідні умови життя кожній людині, є досі незначним.

Зокрема, до теперішнього часу в Україні не сформована державна політика з розвитку соціального підприємництва. Держава не розглядає суб'єктів соціального підприємництва повноцінними партнерами у реалізації державної соціальної політики. Вирішення питань у соціальній сфері здійснюється переважно органами влади шляхом використання бюджетних коштів. Наявність коштів у державному та місцевому бюджеті є визначальним фактором для реалізації відповідних соціальних програм.

У зв'язку з цим, у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016, звертається увага на те, що органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування не повною мірою використовують потенціал організацій громадянського суспільства для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг, що призводить до надмірного зростання бюджетних видатків.

Суттєвою проблемою, яка заважає розвитку соціального підприємництва, є юридична невизначеність соціального підприємництва, непрозорість його здійснення тощо, які створюють можливість для зловживань з отриманням грантів, кредитів, інших переваг. Як результат, суб'єктам соціального підприємництва важко добитися рівня довіри населення та органів влади, необхідного для успішного провадження своєї діяльності.

Відсутність інформаційної підтримки соціального підприємництва призводить до недостатнього поширення досвіду (кращих практик) його здійснення та формування позитивного іміджу соціального підприємництва.

Окремої уваги з боку держави потребує створення умов заохочення та підтримки ініціатив суб'єктів господарювання у досягненні соціальних результатів. На сьогодні, державна політика щодо розвитку підприємництва в цілому спрямована переважно на досягнення економічних результатів та одержання прибутку в той час як мета господарської діяльності повинна обов'язково включати досягнення соціальних результатів.

Серед нерозв'язаних проблем залишаються також незнання посадовими особами органів влади методів та механізмів долучення суб'єктів господарювання до розв'язання соціальних проблем населення, недостатня підготовленість суб'єктів господарювання щодо здійснення соціального підприємництва.

Зазначені проблеми потребують системного та комплексного розв'язання.

Можливими є два варіанти розв'язання проблем.

Перший варіант передбачає залишення стану справ таким, яким він є зараз. Наведене дасть змогу соціальному підприємництву розвиватися без будь-якого втручання держави. При цьому береться до уваги те, що загальне підприємництво законодавче врегульовано і соціальне підприємництво – яке не заборонено і не обмежено законом – можна розглядати як один з видів цього загального підприємництва. Головними регуляторами розвитку соціального підприємництва залишатиметься ринок і конкурентне середовище.

Разом з тим, перший варіант діє зараз і, як свідчить аналіз сучасного стану соціального підприємництва, не забезпечує розв'язання проблем, оскільки існуючі умови здійснення соціального підприємництва не попереджають і не усувають причини виникнення цих проблем. Крім того, діючий варіант не дає змоги акцентувати увагу соціального підприємництва на розв'язанні більш нагальних проблем, зокрема, на створенні робочих місць для вразливих категорій населення.

Другий варіант передбачає створити правову основу для розвитку соціального підприємництва. Зокрема, пропонується дати юридичну визначеність соціальному підприємництву, передбачити для суб'єктів соціального підприємництва можливість офіційного звітування про досягнуті результати своєї діяльності, а також створити їм сприятливі умови здійснення соціального підприємництва шляхом надання державної і місцевої підтримки. Такий підхід дасть змогу виокремити зазначених суб'єктів серед інших суб'єктів підприємницької діяльності, забезпечити прозорість здійснення соціального підприємництва, зокрема через інформування громадськості про цю діяльність, а також заохотити підприємців до участі у вирішенні соціальних питань.

Більш того, другий варіант створить умови формування та реалізації державної політики у сфері соціального підприємництва, оскільки з'явиться можливість на основі реальних показників здійснювати аналіз зазначеної діяльності та розробляти заходи щодо її подальшого розвитку.

За результатами порівняльного аналізу можливих варіантів розв'язання проблем розвитку соціального підприємництва оптимальним вважається другий варіант.

Мета і строки реалізації Концепції

Ця Концепція є програмним документом, метою якого є створення сприятливих умов для розвитку соціального підприємництва в Україні.

Реалізацію Концепції передбачається здійснити шляхом виконання відповідних організаційних та нормативних заходів з розвитку соціального підприємництва, визначених щорічними планами, затвердженими Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування.

Строк реалізації Концепції визначається Кабінетом Міністрів України за результатами виконання щорічних планів заходів щодо реалізації Концепції.

Шляхи і способи розв'язання проблем

Реалізація Концепції здійснюється шляхом створення належної нормативної та організаційної бази для розвитку соціального підприємництва, яка включає:

- єдиний підхід щодо визначення соціального підприємництва;
- напрями діяльності соціального підприємництва;

перелік вразливих категорій населення, для вирішення соціальних проблем яких здійснюється соціальне підприємництво (далі – вразливі категорії населення);
способи здійснення соціального підприємництва;
вимоги до форми управління суб'єктів соціального підприємництва;
механізм забезпечення прозорості та публічної звітності соціального підприємництва;
шляхи державної та місцевої підтримки соціального підприємництва;
заходи з популяризації та інформаційної підтримки соціального підприємництва;
координацію та контроль за реалізацією Концепції, виконанням планів заходів, моніторинг стану їх виконання.

Основу реалізації Концепції складатимуть системні організаційні та нормативні заходи, спрямовані на розвиток соціального підприємництва шляхом прийняття відповідних змін до законів та інших нормативно-правових актів.

Єдиний підхід щодо визначення соціального підприємництва

Соціальним підприємництвом пропонується визнати підприємницьку діяльність суб'єкта господарювання, яка відповідає наступним критеріям:

соціальна мета діяльності суб'єкта господарювання має бути закріплена в його установчих документах або у договорах чи інших документах, що підтверджують соціальну мету його діяльності;

суб'єкт господарювання частково або повністю спрямовує свій прибуток (дохід) на соціальну мету, провадить свою діяльність із соціальною метою, надає свої товари, роботи, послуги із соціальною метою, працевлаштовує осіб, що належать до вразливих категорій населення;

суб'єкт господарювання добровільно публічно звітує не рідше ніж один раз на рік про результати свого соціального підприємництва відповідно до визначених ним показників та прогнозованих результатів;

суб'єкт господарювання дотримується демократичної форми управління (тільки для юридичних осіб) або спрямовує частково чи повністю свій прибуток (дохід) на соціальну мету до суб'єкта, який здійснює діяльність з такою метою та дотримується демократичної форми управління.

Напрями діяльності соціального підприємництва

Соціальне підприємництво здійснюється з такою соціальною метою:
створення умов для дітей в реалізації творчих, культурних, спортивних можливостей;
забезпечення доступним житлом громадян з числа малозабезпечених, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді, багатодітних сімей;
подолання бідності і зменшення соціального розшарування;
створення умов для гідного життя людей похилого віку, осіб з інвалідністю;
подолання бездомності громадян, безпритульності, бездоглядності, бродяжництва серед дітей;
запобігання усіх форм насильства, зокрема домашнього насильства;
запобігання втягуванню дітей у злочинну діяльність;
протидія торгівлі людьми, реабілітація постраждалих від торгівлі людьми;
профілактика та розв'язання проблем, пов'язаних із залежністю до алкоголю, наркотиків, іншою залежністю, яка має негативні наслідки для людини та суспільства;
сприяння працевлаштуванню осіб, які не мають роботи, зокрема шляхом їх навчання знанням і навичкам роботи за професією та пошуку роботи;
здійснення заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки;

протидія поширенню соціально небезпечних захворювань;
вирішення інших соціальних питань, визначених актами центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Перелік вразливих категорій населення

Вразливі категорії населення визначаються відповідно до чинного законодавства України. До вразливих категорій населення належать:

- Діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти;
- Особи з інвалідністю;
- Ветерани війни та учасники бойових дій;
- Внутрішньо переміщені особи;
- Особи похилого віку;
- Особи, які постраждали від домашнього насильства;
- Особи, що мають алкогольну або наркотичну залежність;
- Особи, які звільнилися з місць позбавлення волі;
- Особи, які постраждали від торгівлі людьми;
- Особи, які постраждали від стихійного лиха, катастрофи, військових дій;
- Біженці;
- Бездомні особи;
- Та інші особи, що потрапили у складні життєві обставини (СЖО);
- особи, які відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» потребують надання їм соціальних послуг;
- інші категорії осіб, визначених актами центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Способи здійснення соціального підприємництва

Суб'єкт господарювання здійснює соціальне підприємництво в один з таких способів:
суб'єкт господарювання, який застосовує спрощену систему оподаткування, спрямовує на соціальну мету свій дохід в розмірах, визначених відповідним нормативно-правовим актом;

суб'єкт господарювання, який не застосовує спрощену систему оподаткування, спрямовує на соціальну мету свій прибуток в розмірах, визначених відповідним нормативно-правовим актом;

суб'єкт господарювання, який є неприбутковим підприємством, установою або організацією, провадить із соціальною метою свою діяльність, що має вартісну оцінку, в розмірах (обсягах), визначених відповідним нормативно-правовим актом;

суб'єкт господарювання безоплатно (за рахунок власних коштів) надає із соціальною метою свої товари, роботи, послуги в розмірах, визначених відповідним нормативно-правовим актом;

суб'єкт господарювання заковує без мети перепродажу товари, роботи, послуги у визначеному відповідним нормативно-правовим актом розміру власних видатків в осіб, які належать до вразливих категорій населення (за умови, що такі товари, роботи, послуги особисто створені (виконані, надані) зазначеними особами);

суб'єкт господарювання працевлаштовує осіб, що належать до вразливих категорій населення, згідно з такими умовами:

- кількість працевлаштованих осіб складає не менш ніж визначеного відповідним нормативно-правовим актом розміру відсотків середньооблікової кількості штатних працівників суб'єкта господарювання;

- робота у суб'єкта господарювання є для працевлаштованих осіб основним місцем роботи;

- фонд оплати праці працевлаштованих осіб становить протягом звітного періоду не менш визначеного відповідним нормативно-правовим актом розміру відсотків суми загальних витрат з оплати праці, що належать до складу витрат згідно з правилами оподаткування податком на прибуток підприємств.

Суб'єкт господарювання може здійснювати соціальне підприємництво комбінованим способом.

Вимоги до форми управління суб'єктів соціального підприємництва

Суб'єкт господарювання, який здійснює соціальне підприємництво, повинен мати форму управління, засновану на принципах демократичного (колективного) прийняття рішень, що передбачає у нього наявність хоча б одного з наступних критеріїв:

виборного органу управління та проведення регулярних виборів до зазначеного органу;

прозорих процедур прийняття рішень з питань здійснення соціального підприємництва та участь працівників (трудового колективу) суб'єкта господарювання у прийнятті зазначених рішень;

наглядової ради з повноваженнями щодо контролю та регулювання питань, пов'язаних із здійсненням соціального підприємництва суб'єктом господарювання.

Механізм забезпечення прозорості та публічної звітності соціального підприємництва

З метою інформування громадян, суспільство та органів влади, суб'єкт господарювання добровільно оприлюднює звіт про здійснення ним соціального підприємництва, в якому:

зазначає:

- напрями діяльності, що здійснювалася із соціальною метою;

- соціальні питання, для вирішення яких здійснювалася діяльність;

- категорії осіб, стосовно яких вирішувалися соціальні питання;

- досягнутий результат соціального підприємництва (із зазначенням його вартісного еквіваленту) відповідно до показників та ступінь досягнення в порівнянні з прогнозованим результатом;

може зазначати:

- покроковий опис як вирішувалися соціальні питання, зокрема які обставини сприяли та заважали їх вирішенню;

- прогнозований результат соціального підприємництва (із зазначенням його вартісного еквіваленту) на наступний період, а також показники, за якими буде оцінюватися зазначений результат.

- найменування аудитора (суб'єкта аудиторської діяльності) або іншого контрольного органу, який перевіряв результати соціального підприємництва, та обґрунтування чому саме його було обрано для проведення аудиту;

- стислий зміст висновку аудитора (суб'єкта аудиторської діяльності) або іншого контрольного органу та коментар щодо пропозицій і зауважень, зазначених у висновку.

Шляхи державної та місцевої підтримки соціального підприємництва

Соціальне підприємництво може отримувати на державному та місцевому рівні підтримку у таких випадках:

під час закупівлі товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади за кошти державного та місцевого бюджетів. Результати

соціального підприємництва (їх вартісний еквівалент) є критеріями, які застосовуються для визначення найбільш економічно вигідної пропозиції, або є показниками (критеріями), що застосовуються для визначення переможців конкурсів (торгів, тендерів) з використанням об'єктів державної та комунальної власності або бюджетних коштів;

у разі отримання в оренду державного та комунального майна. Суб'єктам соціального підприємництва державне та комунальне майно може надаватися в оренду з особливостями, визначеними законом. Категорії суб'єктів соціального підприємництва, яким майно передається в оренду з особливостями, визначеними законом, а також види зазначеного майна (об'єкти оренди) встановлюються Кабінетом Міністрів України щодо державного майна та органом місцевого самоврядування щодо комунального майна; шляхом отримання безвідсоткових або пільгових кредитів.

Заходи з популяризації та інформаційної підтримки соціального підприємництва

Передбачаються такі заходи з популяризації та інформаційної підтримки соціального підприємництва:

- поширення досвіду (кращих практик) здійснення соціального підприємництва;
- підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації посадових осіб органів влади щодо роботи з суб'єктами соціального підприємництва;
- навчання та підготовку суб'єктів господарювання, які мають намір здійснювати соціальне підприємництво, а також працівників суб'єктів соціального підприємництва щодо особливостей такої діяльності;
- залучення засобів масової інформації до висвітлення діяльності соціальних підприємств;
- здійснення інших заходів, визначених щорічними планами з реалізації Концепції.

Координація та контроль за реалізацією Концепції, виконанням плану заходів, моніторинг стану їх виконання

Координація та контроль за реалізацією Концепції, виконанням плану заходів, моніторинг стану їх виконання покладаються на Мінекономрозвитку та Мінсоцполітики, які відповідно до своїх повноважень забезпечать:

- підготовку звітів з виконання щорічних планів заходів щодо реалізації Концепції за участі громадськості та інших заінтересованих сторін;
- надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою подальшого розвитку соціального підприємництва (у разі необхідності);
- постійний моніторинг та аналіз напрямів діяльності соціального підприємництва та переліку вразливих категорій населення з метою включення до них нових напрямів та категорій, а також виключення тих, що втратили актуальність.

Моніторинг стану виконання заходів з реалізації Концепції здійснюється за участю об'єднань громадян (за згодою).

Очікувані результати

- Реалізація Концепції:
  - сформує нормативно-правову основу розвитку соціального підприємництва;
  - підвищить прозорість процесу здійснення соціального підприємництва, створить інформаційне середовище для його здійснення;
  - сприяє ефективності роботи суб'єктів соціального підприємництва та досягненню якісно нового рівня його розвитку в Україні;
  - забезпечить створення робочих місць, зокрема для вразливих категорій населення;

підвищить рівень участі, ініціативності та залучення громадян, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до розв'язання соціальних проблем;

поліпшить інвестиційну привабливість, діловий клімат та конкурентоспроможність держави;

підвищить рівень довіри громадян до суб'єктів господарювання, які здійснюють соціальне підприємництво, на принципах результативності, ефективності, прозорості, відкритості, доступності, довіри та підзвітності;

забезпечить необхідну конкурентоспроможність суб'єктів соціального підприємництва в сучасних економічних умовах;

сформує позитивний імідж соціального підприємництва в інформаційному просторі; стимулює соціально-економічний розвиток в Україні.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Реалізація Концепції не потребує додаткового фінансування з державного чи місцевих бюджетів.

Фінансування заходів щодо реалізації Концепції здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету, що передбачаються на утримання відповідних органів державної влади, а також міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

**Перелік законів України,
до яких пропонується внесення змін у зв'язку з реалізацією Концепції розвитку
соціального підприємництва в Україні**

- Господарський кодекс України;
- Закон України «Про громадські об'єднання» – для уточнення видів підприємницької діяльності громадського об'єднання, які відповідають меті його створення;
- Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» – для уточнення механізму надання суб'єктам соціального підприємництва державної підтримки;
- Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» – для уточнення механізму надання суб'єктам соціального підприємництва державної підтримки;
- Закон України «Про публічні закупівлі» – для стимулювання соціального підприємництва;
- Закон України «Про оренду державного та комунального майна» – для стимулювання соціального підприємництва.
- Перелік є орієнтовним.